

**Mette Björnberg
Lars Embäck
Astrid Göransson
Mariana Manner
Mårten Nilsson**

6 oktober – 4 november 2007

TJÖRNEDALA KONSTHALL

Baskemölla, 0414 260 80 www.oskg.nu

MINNET HAR NATURLIGTVIS alltid varit ett viktigt element i den skapande processen. Redan i den mest grundläggande utbildningssituationen arbetar konstnären med det hon vet lika mycket som med det hon ser. Seendet är beroende av de scheman och strukturer erfarenheten givit.

Det verkar emellertid som om minnets bilder fått en ökad betydelse under de senaste decennierna och fungerar nu som en rik inspirationskälla för bildproduktion. Självbiografiska motiv blir allt vanligare. En förklaring till detta kan vara att nittonhundralets olika ismer känns överspelade. När konstnärens uttrycksvilja inte längre finner något fäste i rena formexperiment måste motivationen sökas någon annanstans. Att kalla något "litterärt" var tidigare en nedgörande kritik. Nu vill nästan all bild gärna knytas till en historia. Många konstnärer söker sig inåt och finner drivkraften i att reflektera över den egna livsberättelsen. Dess sanning blir den instans mot vilken man kan pröva verkets giltighet.

Egentligen är det inget nytt förhållningssätt. Vad ligger närmare till hands att använda som motiv än de upplevelser man verkligen kan kalla sina egna? Om bilden lyckas framkalla ett oväntat minnesfragment kan man hoppas på att den är på rätt väg. "Jag trevar tills jag kommer till en punkt där det osar bränt" skriver Evert Lundquist i en anteckning.

Men självbiografiskt material som tidigare smältes om i en mer objektiv form kan nu lämnas ut i rent dokumentärt råformat. I sin konstkontext får objekten ändå en svävande, metaforisk betydelse. En obäddad säng, en inventarielista – spår av ett liv.

Fallgroparna ligger i att hamna i det alltför privata eller i en sentimental nostalgi. Man litar på att det förflutnas skimmer av sig själv laddar också betraktarens upplevelse. Men en tillbakablick behöver inte vara känslösam. Det finns, som Gunnar D Hansson skriver i en dikt, "en motsats till nostalgi som är ett slags saklighet bakåt".

I föreliggande utställning vill jag belysa några olika sätt att behandla minnets bilder. De konstnärer ur skilda generationer som jag valt att medverka arbetar med olika material och tekniker. Men med en gemensam inriktning: de låter tid och minne spela en framträdande roll i skapandet. Temat ger utrymme för en rad variationer. Minnesflödet är något att ta avstamp från, att inspireras av. Till att bygga monument, samla souvenirer, göra rekonstruktioner. Arbetet kan väcka det ofrivilliga minnet i plötslig uppenbarelse.

Minnet kan också vara sprunget ur kulturens kollektiva medvetande. Mellan det högst personliga och det gemensamma finns ett fruktbart område att utforska. Konstnärerna som presenteras i denna utställning har var och en funnit sin egen väg in i denna problematik.

METTE BJÖRNBERG (f 1963) avslutade sina studier vid Malmö Konsthögskola 1996 och visade året därpå en stor skulpturinstallation i elevgalleriet som då inrymdes i ett annex till Malmö Konsthall. Verket hämtade sitt motiv från den vardagliga hemmiljön – ett uppdukad kaffebord. Allt tillverkat i en något förstord skala och bemålat i lysande färger. Formerna kändes häftigt uppskruvade, feberaktigt förvridna. Verkets titel var *Psykosen*. Man förstod av en skriven kommentar som beledsagade verket att det behandlade ett självupplevt sjukdomstillstånd som inträffat tio år tidigare. Nu var tiden mogen att försöka ge dessa upplevelser ett konstnärligt uttryck.

Mette Björnberg beskriver ett tillstånd i vilket hon som omnipotent härskare med ett hugg kan klyva bordet i delar – och sätta ihop det igen. *Själv är jag mycket kapabel. Det är någonting med mina händer; de är nästan elektriska*. Under psykosen uppfattade hon att allt var enkelt. Först senare, under tillfrisknandet, kom ångesten.

Med skulpturverket *Psykosen* fick Mette Björnberg ett verkligt genombrott och nådde fram till en personlig formuppfattning. Det är lätt att se dess betydelse för hela hennes produktion. Här utvecklade hon för första gången fullt ut sin speciella "allegoriska" humor. Nu har installationen stått inpackad på lager i tio år och det ska bli spännande att åter se den komma ut i ljuset. Och extra roligt att det äger rum här på Österlen som sedan nio år är Mettes hemvist.

Utmärkande för Mette Björnberg är all omsorg hon lägger ner på utförandet, med tidskrävande finslipning in i minsta detalj. Hennes

METTE BJÖRNBERG *Psykosen*, skulpturinstallation 1997

formvärld är ovanligt pregnant och objektens ytor lockar till taktill beröring. Så mjuka och leksaksläckra – inte att undra på att hon fått utföra flera stora uppdrag i offentlig miljö. Men den blanka ytan kan inte dölja de underströmmar som ger verken ett stråk av melankoli. De märks inte minst i de poetiska tablåerna från 2003, sviten *Ett kammerspel*. Som Susanna Slöör skrev i sin recension: ”Konstnären verkar ha strävat efter att med så få bokstäver som möjligt ur ögats alfabet uttrycka tillstånd av sorg, lust, kval, mara, stilla meditation, drömlig njutning och reflektioner över djupt liggande och nyligen upptäckta minnen”. Här visas en av varianterna, *Sömnlager*.

Mette Björnberg utgår ifrån det som ligger henne nära – i hennes verklista finns till exempel ett virkat objekt med titeln *Mammaledig*. Men det vardagliga blir aldrig trivialt. Med sin avklarade form och sin precision i färguttrycket får hennes verk en vidare syftning: man ser hur det känns.

LARS EMBÄCK (f 1955) kom i slutet av nittonhundranittioalet att utveckla en personlig teckningskonst. Han lämnade de stora dukarna med allegoriska berättelser och citat från Vesalius anatomi för spröda tuschteckningar i A4-format. De verkar vara gjorda i dagdrömmens tecken – minnesfragment, kludd och detaljvibildningar av närliggande småsaker, allt vad som föll honom in i stunden. Han kallade arbetet för *Rekonstruktioner*. När de samlades i stora sviter – hos Aura i Krognoshuset visade han femtio stycken – bildade de något som liknade en medvetandeström.

När arbetet fortskred utkristalliserade sig minnet av vissa traumatiska händelser från barndom och tidig ungdom. De fick en vidare konstnärlig bearbetning och resultatet visades i utställningar på Galleri Skånes Konst 2002 och på Galleri Ping Pong 2004, båda i Malmö, och på Galleri 54 i Göteborg 2006. Man kan se utställningarna som ett work in progress. De förmedlar ett tillstånd av otrygghet med fokus på upplevelsen av en splittrad familjesituation. Embäck vrider och vänder på sitt tema, förskjuter perspektivet, arbetar med omtagningar. Ställer realistisk avbildning mot mer abstrakta gestaltningar, experimenterar med uttrycksmedlen. I ett nummer av tidskriften Publikation (10), *Osäkerhet i Sverige*, tecknar Embäck en serie med en bortvänd figur som sitter på en bänk. Han kryper ihop, skakar. Teckningarna ställs

METTE BJÖRNBERG *Sömnlager*, målad mdf 2003

mot textsidor där två berättelser kan avläsas i fragmentarisk form. Man anar faderns och moderns livsöde. Häftet är disponerat så att texten måste läsas från två håll. Moderns och faderns historier ger likartade linjer – ångest och mentalsjukhus; trafikolycka, hjärnskakning, epilepsi. De möts på mittuppslaget, "av en tillfällighet". För att fortsätta att läsa tvingas man vända sidorna upp och ner – slutet av häftet visar sig bara vara en ny början.

Den bortvända figuren återkommer i många bilder, och när jag frågar om betydelsen får jag ett något tvekanande svar. Men jag förstår det som att gestalten har kommit att betecknar en existentiell situation i vuxenblivandet: insikten om att livet är ett eget val. I den senaste utställningen i Göteborg, *Händelser i min närhet som jag inte varit med om*, varieras motivet i en teckning, men nu är perspektivet omvänt: *Eko*. I ytterligare en annan variation ser man hur figuren kryper ihop inuti skallen (omslaget).

Dokumentärt material har stor betydelse för Embäck. Det ger temat en djupare resonansbotten. På Galleri Ping Pong spelade en fotostatkopia av ett utlåtande från barnavårdsnämnden en viktig roll. Lars Embäck hade tagit fram protokollet i Göteborgs stadsarkiv från när han som sexåring omhändertogs av myndigheterna. I Galleri 54 använde han samma protokoll i en videofilm som visar utrymningen av moderns lägenhet. På textbandet rullar texten med socialsekreterarens utredning från år 1961. Filmen samverkar på utställningen med tuschteckningar, både distanserat objektiva avteckningarna av tidningsklipp med våldsamt innehåll och fria iscensättningarna av psykiska spänningstillstånd. Temat har fått sin maximala förtätning i målningarna med titeln *Stämband* som visades på Galleri Ping Pong. Ett skrik, som sett inifrån kroppen.

ASTRID GÖRANSSON (f 1956) har haft stora framgångar med sina senaste filmer, gjorda som kolanimationer: *en modell* (2003), *ur pårekorgen* (2004) och *nåstan som en i familjen* (2007).

De arbetar med ett ocensurerat flöde – metamorfoserna uppstår som minnets associativa lek med objekten. I en anteckning skriver Astrid Göransson: *Jag kan rita precis vad jag vill! Bara följa med, ingen behöver fatta, inte ens jag själv. KOLET HITTAR.*

Att se former i förvandling är ett centrum i Astrid Göranssons

LARS EMBÄCK *Stämband*, akryl på pannå 2003

ASTRID GÖRANSSON *Beskrivning nr 1*, krita 2007

konstnärliga vision. Ingenting är bara vad man tror det är – det enklaste vardagsting kan upphöjas till en värdefull relik och det hög-stämmda måste ställas på huvudet (det sker verkligen med den präst som avbildas i ett stort fotografi med fallande klädnad . Bilden ingick i installationen *Allt mitt är ditt* i Caroli kyrka i Malmö).

I samband med den senaste kolanimationen tillkom en serie teckningar med vit krita på svart botten. De behandlade samma ämne som filmen, nämligen moderns ungdomsupplevelse av att tjänstgöra som piga i ett burget stockholmshem. Astrid Göransson lyckas levandegöra minnet av en förfluten tid hon själv inte upplevt utan bara läst om i breven som modern skickade hem till sin syster. Teckningarna (liksom hela filmen) undvek det illustrativa genom att Astrids identifikation med moderns trettiotal var så intensiv. Känslan gav henne frihet att behandla sitt ämne utan hämningar. *Beskrivning nr 1* är en av de skarpa närbilderna av tjänsteflickans utstyrsel (här spetskragen). Men samtidigt – slår inte det vita upp i bilden likt en våldsamt bränning som sköljer över mörka vatten?

I en serie verk tillkomna i sorgen efter moderns bortgång ger Astrid Göransson objekten nya innebörder – och det sker genom handlingar som närmar sig ren besvärjelse. I en video, *Mors kläder* (1998), filmas en stålställning med kläder på ett lastbilsflak. I en sista resa går färden på vintervägarna genom moderns landskap, hennes klänningar fladdrar för vinden. Den film jag valt att visa på denna utställning, *LdB* (1999), har också sin plats i denna sorgesvit. Snön faller ("det var som manna från himmeln, jag måste bara filma!") och Astrid smörjer in moderns sista droppar LdB över sitt eget ansikte. En speldosas spröda klingande ger oss melodin "L'hymne a l'amour", komponerad av Edith Piaf och Marguerite Monnot. Över bilden rullar textens raka besked om dödens oundviklighet. Det hela formar sig till ett gripande in memoriam.

MARIANA MANNER (f 1943) gick på Bertil Lundbergs grafiska skola på 1960-talet och framträdde i konstlivet först och främst som grafiker. Men hennes experimentlusta drev henne att pröva många andra medier. Vad som gällde det grafiska materialets möjligheter gäller även annat: *att styra, förenkla, krånkla till. Finna nya vägar. / . . / Att riva, skrynkla, böja, bända. Få den platta bilden att bete sig, gå in i en*

tredje dimension. På sin hittills största utställning, *Gömma* i Kristianstads konsthall 2002, visade Mariana Manner måleri, video, skulptur, laserprints, spegelgravyrer – allt sammanflätat till en helhet. Men en helhet uppbyggd av motsatser.

Ett av de mest fruktbara greppen var rent bokstavligt just flätning. Rutorna blir till pixlar i en bildmosaik, döljer och framhäver på samma gång. I arbetsdagboken skrev Mariana: *I natt flätade jag en duk på en av pappas gamla kilramar. Skar och klippte sönder en gräslig fiskargubbe i 1,5 cm breda strimlor. Bärande väv/varp är gubbe/duk ute i ramens ytterkanter. /... / Insåg att flätningen är en upprepning av mina etsningar med tarlatan och gardintyg, där tygets ruttmönster bär bilden och samtidigt är bärare av tid och minnen.*

Ett rutigt klänningstyg kom att spela en viktig roll i en serie målningar utförda efter gamla familjefoton. Flickornas klänningar bildar en dekorativ fond till ett subtilt psykologiskt drama i återgivning av kroppshållning, gester och ansiktsuttryck. Oväntade beskrivningar och förskjutningar av fokus ger bilderna en ömsint aura av en tid som flytt. När dessa familjeporträtt sedan uppträder som en hägring i faderns efterlämnade lager av hötorgsmålningar träffas jag av ett sting i hjärtat som jag inte riktigt kan förklara. "Den poetiska obegränsningen ligger hos Manner alltid nära den realistiska handfastheten", är Thomas Kjellgrens sammanfattning.

I det Manner själv har kallat sina "minnesfickor" finns också temat som kretsar kring att lyssna och att höra. I sin barndom tillbringade hon långa perioder tillsammans med sin döva tant Selma. Hennes hörlur dök upp som modell till en serie skulpturer år 2001, först formade i linneduk, sedan också i vax och gips. Mariana har gjutet in sin barndom i dessa lurar: *Hur jag skrek i dem, men sällan blev riktigt hörd, hur min mening blev förvrängd och kom tillbaka skrattretande absurd.* Med sin enigmatiska form står lurarna fram som självständiga skulpturer i egen rätt och får oss att uppmärksamma hur temats olika variationer skiljer sig åt i uttryck.

MÅRTEN NILSSON (f 1963) har också sin bakgrund i grafiken. Han avslutade sina studier på Grafikskolan Forum 1992. Även om Nilssons produktion rymmer både animerad film och tredimensionella verk är det grafiska tänkandet fortfarande centralt. Tryckpressen har förblivit

MARIANA MANNER *Så vitt jag vet...Silvergranen*, olja på olja på pannå 2003
(på en kopia av Bruno Liljefors av Stig Johansson 1945)

ett viktigt arbetsredskap, men trycken har på senare år framställts med okonventionella metoder. Koppartryck på tyg där linjen ligger i relief som en sydd söm. Avtryck på lakansväv av spetsmönster från farmors dukar blir till emblematiska kompositioner. Upprepning är ett tacksamt grepp, och det resulterar ofta i hela rumsinstallationer. Bilderna kombineras i mönster och kontrasterande element sammanfogas. Så till exempel i den senaste utställningen 2007 på Grafiska Sällskapetets galleri i Stockholm, *The golden finch*. Här visas i ett rum ett grafiskt blad av fågeln tecknad mot en fond av en taggig kvist. Hela väggen bakom är fylld av en svärm blommor gjutna i vax. *You yourself sang on earth until bitter end*.

Törnet har i ett senare stadium i arbetsprocessen fått tredimensionell form och grenar ut sig i rummet i ett oregelbundet mönster. När detta grenverk kombineras med de mönsterblad för korsstygnbroderi som också ingår i Mårten Nilssons teckenförråd blir effekten helt anorlunda. Både taggen och korsstygnet har ett brett konnotationsfält i vår kultur och Nilsson spelar på mångtydigheten. Han har här träffat en punkt i det kollektiva minnet som ömmar och svider av förlorad tid; all denna kvinnokraft med ideal från förr! Den kyrkliga syföreningen, nystrukna förkläden. Noggrannheten, puritanismen... men också den meditativa inre samling som handarbetet kan ge. En repetitionens extas. Spelet mellan fylld och tom ruta är ju också detsamma som utvecklats i en digital struktur med ettor och nollor.

Mönsterbladen kan synas vara direkta ready-mades. Men vid ett närmare betraktande ser man att rutmönstret är framställt av de spår en torrnål inristat i tryckformen och att avtrycket därefter bearbetats med blyerts – broderiarbetets korsstygn har ersatts av ritstiftets markeringar. När hela mönsterbladet etsats – som i *Utan titel* – har nio av plåtens avdrag samlats i en pyramidform.

De bildar ett minnesmonument.

MÅRTEN NILSSON *Utan titel*, etsning 2002

Utställningen Minnets Bilder är sammanställd av Gert Aspelin.

Katalogen är utgiven av ÖSKG.

Omslag: Lars Embäck *Eko*, tuschteckning 2006.

Grafisk form: Gert Aspelin.

Tryck: JK AB, Simrishamn 2007.

© ÖSKG, Gert Aspelin samt de medverkande konstnärerna. Allt mångfaldigande är förbjudet utan skriftligt tillstånd.

ISBN 978-91-977162-0-8

Tjörnedala Konsthall
Östra Skånes Konstnärsgille
272 94 Baskemölla
Telefon 0414-260 80